

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет музичного мистецтва і хореографії
Кафедра музикознавства та музичної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГРИ НА СПЕЦІАЛЬНОМУ ІНСТРУМЕНТІ (ФОРТЕПІАНО)

для студентів

Спеціальності : 025 Музичне мистецтво
Освітній рівень: перший (бакалаврський)
Освітня програма: 025.00.03 Інструментальне виконавство (фортепіано)

Київ-2024

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Код ЄДРПОУ 45307955	
Програма № <u>3216/24</u>	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
<i>Жильцов</i> (підпис)	<i>Жильцов</i> (прізвище, ініціали)
«...»	20... <u>24</u>

Розробники:

Бондаренко Л. А., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музикознавства та музичної освіти;

Сюта Б.О., доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри кафедри музикознавства та музичної освіти

Викладачі:

Сюта Б.О., доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри кафедри музикознавства та музичної освіти

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри музикознавства та музичної освіти

Протокол від «03» січня 2024 року № 1
Завідувач кафедри _____ Ольга ОЛЕКСЮК

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми:

025.00.03 Інструментальне виконавство (фортепіано)

«___» _____ 2024 р.

Гарант освітньої програми 025.00.03 Інструментальне виконавство (фортепіано) _____ Наталія СВИРИДЕНКО

Робочу програму перевірено

«___» _____ 20 р.

Заступник декана _____ Інна ТКАЧЕНКО

Пролонговано:

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис), «__» _____ 20__ р., протокол № _____ (ПБ)

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис), «__» _____ 20__ р., протокол № _____ (ПБ)

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис), «__» _____ 20__ р., протокол № _____ (ПБ)

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис), «__» _____ 20__ р., протокол № _____ (ПБ)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів, годин	6 /180	
Курс	3	-
Семестр	6	-
Кількість змістових модулів за розподілом:	2	
Обсяг кредитів	2	-
Обсяг годин у тому числі:	60	-
аудиторні	28	-
модульний контроль	4	-
самостійна робота	28	-
Форма семестрового контролю	-	-

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: підготовка компетентного конкурентоспроможного фахівця в галузі спеціалізованої музичної освіти, яка передбачає оволодіння теоретичними та практичними основами викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) в обсязі, необхідному для практичної діяльності у закладах початкової, базової та середньої спеціалізованої музичної освіти (дитячі музичні школи, школи мистецтв). Основа навчальної дисципліни – новітні дослідження музичної педагогіки та суміжних наук. Матеріал тісно пов'язаний з іншими спеціальними дисциплінами навчального плану.

Завдання навчальної дисципліни сформувати у студентів здатність:

- до критичного аналітичного мислення;
- аналізувати та добирати необхідну методичну інформацію;
- розробляти та кваліфіковано оформляти методичні матеріали;
- узагальнювати виконавський досвід (власний та учнів);
- до опанування педагогічного репертуару;
- оволодіти різноманітними видами, формами та методами професійної діяльності;
- орієнтуватися у сучасних методиках, засвоювати передовий музично-педагогічний досвід.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

У результаті вивчення курсу студент формує такі **програмні компетентності**:

Загальні:

ЗК-1	Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-3	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК-4	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК-5	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК-6	Навички міжособистісної взаємодії.
ЗК-7	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК-8	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК-9	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК-10	Здатність спілкуватися іноземною мовою
ЗК-11	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
ЗК-12	Здатність працювати автономно.
ЗК-13	Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.
ЗК-14	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК-15	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗК-16	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК-17	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

Спеціальні (фахові, предметні):

СК-1	Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.
СК-2	Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.
СК-3	Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.
СК-4	Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.
СК-5	Здатність використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення у теорії, історії та методології музичного мистецтва.
СК-6	Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.
СК-7	Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання у практичній діяльності.
СК-9	Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.
СК-10	Здатність застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій.
СК-11	Здатність оперувати професійною термінологією.

СК-12	Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.
СК-13	Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків
СК-14	Здатність демонструвати базові навички ділових комунікацій.
СК-15	Здатність здійснювати редакторську/менеджерську/аранжувальну діяльність в сфері музичного мистецтва.
СК-17	Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.
СК-18	Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

Результати навчання:

РН-3	Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності
РН-4	Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.
РН-5	Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
ПР-8	Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.
РН-11	Застосовувати теоретичні знання та навички в редакторській, менеджерській практичній діяльності.
РН-12	Володіти термінологією музичного мистецтва, його поняттєво-категоріальним апаратом.
РН-13	Вміти здійснювати педагогічну діяльність.
РН-14	Використовувати на професійному рівні методи та прийоми викладання гри на інструменті.
РН-15	Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.
РН-16	Виявляти розуміння фінансово-адміністративних принципів організації мистецьких заходів, закладів культури та музичної освіти.
РН-17	Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

У разі загострення епідеміологічної ситуації, пов'язаної з COVID-19, усі заняття будуть проводитись в дистанційному режимі з використанням відео-конференцій на платформі Google.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план для денної форми навчання на 6 семестр 3 курсу

Назва змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт						
	Усього	Аудиторна:					МКР
		Лекцій	Семинарські	Практичні	Самостійна робота	Семестровий контроль	
Змістовий модуль I. Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) як галузь педагогічної науки							
Тема 1. Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано): предмет, проблематика, міждисциплінарні зв'язки	10	4	2		6		
Тема 2. Методологічні основи методики викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано)	18	2		4	8		
Модульний контроль	2						2
Разом	30	6	2	4	14		
Змістовий модуль II. Загальні та спеціальні здібності учнів ЗПМО							
Тема 1. Музичні здібності дітей: специфіка. типологія	12	2		4	6		
Тема 2. Розвиток музичних здібностей учнів ЗПМО у процесі навчання гри на фортепіано	16	2	4	4	8		
Модульний контроль	2						
Разом	30	4	4	8	14		2
Разом:	60	10	6	12	28		

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I. Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) як галузь педагогічної науки

Тема 1. Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано): предмет, проблематика, міждисциплінарні зв'язки

Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) як навчальна дисципліна. Мета та завдання курсу.

Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) як галузь педагогічної науки. Зміст навчальної дисципліни та закономірності функціонування методичної системи. Міждисциплінарні зв'язки з педагогікою, психологією, історією музики, музикознавством.

Література основна: 1, 3, 4, 5, 6

Література додаткова: 2, 3, 4, 12, 15

Тема 2. Методологічні основи методики викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано)

Сучасні наукові підходи: аксіологічний, герменевтичний, компетентнісний.

Система принципів: принцип єдності навчання, освіти та виховання; принцип науковості; принцип доступності; принцип систематичності навчання; принцип усвідомленості та активності студента; принцип наочності; принцип ґрунтовності засвоєння навчального матеріалу; принцип зв'язку навчання з життям; принцип професійно-педагогічної спрямованості навчання; принцип педагогічної доцільності, принцип зв'язку теорії з практикою, принцип єдності інтелектуальної, естетичної і духовної сфер діяльності студентів, принцип єдності художнього і технічного, принцип художньої цінності навчального репертуару, принцип жанрової і стильової різноманітності навчального репертуару, принцип поліфункціональності навчального репертуару.

Література основна: 1, 3, 4, 5, 6

Література додаткова: 2, 3, 4, 5

Змістовий модуль II. Загальні та спеціальні здібності учнів ЗПМО

Тема 1. Музичні здібності дітей: специфіка. типологія

Природні задатки та здібності особистості. Музична обдарованість як якісне поєднання багатьох здібностей, які впливають на здійснення музичної діяльності, від загальних до спеціальних.

Провідні компоненти музикальності (емоційний відгук на музику, музичний слух), основні музичні здібності (ладове чуття, музично-слухове уявлення, чуття ритму), музичні сенсорні здібності (відчуття висоти, відчуття тембру, відчуття динаміки, відчуття тривалості). Різні класифікації структури музичних здібностей. Діагностика музичних здібностей дітей.

Література основна: 1, 2, 4, 6

Література додаткова: 2, 4, 6, 7

Тема 2. Розвиток музичних здібностей учнів ЗПМО у процесі навчання гри на фортепіано

Методи та прийоми розвитку музичного (звуковисотного, мелодичного, гармонічного, поліфонічного, тембрального, динамічного) слуху школяра, способи формування музично-слухових уявлень (внутрішнього слуху). Шляхи розвитку чуття ритму (метр як співвідношення акцентів, ритм як співвідношення тривалостей, синкопа, пауза, цезура, рубато, поліритмія). Методи та прийоми розвитку музичної пам'яті (концепція Л. Маккіннон). Виховання музикальності учня.

Література основна: 1, 2, 3, 6

Література додаткова: 4, 6, 7, 8

6. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Види діяльності студента	Модуль 1			Модуль 2	
	Макс. кільк. балів за одиницю	Кількість одиниць	Максимальні кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	2	2
Відвідування семінарських занять	1	1	1	2	2
Відвідування практичних занять	1	2	2	4	4
Робота на семінарському занятті	10	1	10	2	20
Робота на практичному занятті	10	2	20	4	40
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом	-	-	71	-	103
Максимальна кількість балів за 4 семестр: 174.					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

№	Завдання для самостійної роботи	Кількість годин	Література	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль I. Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) як галузь педагогічної науки					
Тема 1.	Фортепіано як один із можливих спеціальних інструментів: позитивні і негативні сторони навчання на ранньому етапі.	6 год.	Див. літературу до теми	Контроль на практичному занятті	5
Тема 2.	Особливості втілення творчо-герменевтичного підходу до навчання гри на фортепіано. Застосування принципу наочності.	8 год.	Див. літературу до теми	Контроль на практичному занятті та в написанні творчого есе.	5
Змістовий модуль II. Загальні та спеціальні здібності учнів ЗПМО					
Тема 1.	Актуальні наукові підходи до виявлення специфіки і способів розвитку музичних здібностей дітей. Опрацювання друкованих джерел та практичні заняття.	6 год.	Див. літературу до теми	Контроль на практичному занятті	5
Тема 2.	Використання у процесі викладання спеціального технічних моделей (за Ф. Бузоні) і творчих прийомів і методів навчання (К. А. Мартінсен).	8 год.	Див. літературу до теми	Контроль у процесі співбесіди на практичному занятті	5

Знання студентів оцінюється з самостійної роботи за наступними критеріями

Максимальна кількість балів	Критерії оцінювання
5	Студент засвоїв теоретичний матеріал, який винесений на самостійну роботу; застосування для оформлення результатів самостійної роботи не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; упевнено володіння понятійним апаратом, методами та методиками роботи над музичним твором; демонструє вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань у роботі з учнем над музичним твором. Оформлення результатів самостійної роботи повинно бути логічним та послідовним.
4	Студент засвоїв теоретичний матеріал з відповідної теми який винесений на самостійну роботу, та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних завдань з методики викладання гри на фортепіано; за умови виконання всіх вимог, які передбачено для оцінки "відмінно", при наявності незначних помилок або не зовсім повних висновків за одержаними результатами. Оформлення виконаного завдання з самостійної роботи має бути послідовним.
3	Студент не повністю засвоїв тему для самостійного опрацювання не досконало володіє основними поняттями та положеннями навчальної дисципліни, невпевнено орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, непереконливо виконує музичний твір, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність знань;
2	Студент не опанував педагогічний репертуар для самостійного опрацювання, не знає основних понять і термінів наукової дисципліни, не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє професійне мислення.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль здійснюється як підсумок роботи студента протягом вивчення модуля за результатами засвоєння теоретичного та практичного матеріалу з дисципліни та виконання студентом інших видів навчальної роботи, передбаченої змістом модуля, а саме – письмової контрольної роботи.

Критерії оцінювання модульного контролю

21-25 балів - студент глибоко і обґрунтовано розкриває зміст всіх питань модульної контрольної роботи, точно і повно дає визначення термінів і понять, логічно аналізує та оцінює різноманітні явища, питання та проблеми методики викладання гри на фортепіано. Виявляє самостійне, творче ставлення до методичних ідей, положень, підходів та принципів, переконливо аргументує власну позицію. Студент виявляє сформовану здатність до пошуку та використання додаткових джерел і матеріалів; визначення малодосліджених аспектів у професійній галузі, які є актуальними для розвитку музично-педагогічної науки і мистецтвознавства; самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

16-20 балів - студент обґрунтовує провідні теоретичні положення, класифікує методичні ідеї, проявляє власне ставлення до них. Виявляє здатність логічного викладу основних знань та використання засвоєних знань у процесі написання модульної контрольної роботи. Аргументує наведені твердження та висновки, застосовуючи засвоєний теоретичний матеріал. Студент виявляє здатність до пошуку та використання додаткових джерел і матеріалів; визначення малодосліджених аспектів у професійній галузі, які є актуальними для розвитку музично-педагогічної науки і мистецтвознавства.

11-15 балів - студент частково відтворює зміст програмного матеріалу. Фрагментарно висвітлює теоретичні положення, класифікації, концептуальні ідеї, визначає сутність окремих термінів та понять. Нелогічно будує свою відповідь та недостатньо її обґрунтовує. Виявляє поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою, як результат – недостатньо глибоке засвоєння навчального матеріалу та недостатньо розкриті питання модульної контрольної роботи.

0-10 балів - Відповіді студента мають репродуктивний характер. Студент неефективно використовує знання у процесі написання модульної роботи; поверхово

викладає програмний матеріал, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Нелогічно будує свою відповідь та недостатньо її обґрунтовує. Студент не використовує додаткові джерела і матеріали, запропоновані викладачем. Пізнавальна діяльність студента характеризується репродуктивним рівнем, неспроможністю самостійного пошуку.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтин - гова оцінка	Оцінка за стобально ю шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками.
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімальний можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1 – 34 балів	Незадовільний з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

V. Навчально-методична карта дисципліни «Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано)»

Разом: 60 год.; лекції - 10 год., семінарські заняття – 6 год., практичні заняття – 12 год.,
самостійна робота - 28 год., підсумковий контроль – 4 год.

Модулі	Змістовий модуль I.		Змістовий модуль II.	
Назва модуля	Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) як галузь педагогічної науки		Загальні та спеціальні здібності учнів ЗПМО	
Кількість балів за модуль	71 бали		103 бали	
Заняття	1	2	1	2
Теми лекцій	Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано): предмет, проблематика, міждисциплінарні зв'язки (2 б.)	Методологічні основи методики викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) (1 б.)	Музичні здібності дітей: специфіка. типологія (1 б.)	Розвиток музичних здібностей учнів ЗПМО у процесі навчання гри на фортепіано (1 б.)
Теми семінарських занять	Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано): предмет, проблематика, міждисциплінарні зв'язки (1+10 б.)			Розвиток музичних здібностей учнів ЗПМО у процесі навчання гри на фортепіано (1+10 б.)
Теми практичних занять		Методологічні основи методики викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано) (2 +20 б.)	Музичні здібності дітей: специфіка. типологія (2+20 б.)	Розвиток музичних здібностей учнів ЗПМО у процесі навчання гри на фортепіано (2+20 б.)
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Поточний контроль	Проміжний модульний контроль 25 балів		Проміжний модульний контроль 25 балів	

Загальна кількість балів : 174.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основні (базова література)

1. Воробкевич Т.П. Методика викладання гри на фортепіано. Львів: Логос-ЛДМА, 2001. 244 с.
2. Гріднєва Н., Храпачева М., Лавро К. Хочу грати на роялі. К., 2012. 200 с.
3. Нарожна Н. І. Методика викладання фахових дисциплін: Практикум Київ: Ліра-К, 2017. 152 с.
4. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
5. Олексюк О.М., Бондаренко Л.А. Методика викладання музичних дисциплін у вищій школі: Навчальний посібник. Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 112 с.
6. Рябов І. Фортепіано: методика навчання та виховання піаніста. К., 1997. 34 с.
7. Шукайло В.Ф. Педалізація у професійній підготовці піаніста. – Х., 2004. 160 с.
8. Roth Georg. Methodik des virtuosen Klavierspiels. Alfred Hoehns Methode. Lehrbuch. Heinrichshofen. 1995. 108 s.

Допоміжні (допоміжна література)

1. Busoni Ferruccio. Klavierübung in zehn Büchern. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1925.
2. Герасимович Д. Методика викладання гри на фортепіано. – Київ, 1962.
3. Гончаренко С. С. Навчально-наукова діяльність студентів з методики музичного виховання: навчально-методичний посібник. К.: Освіта України, 2010. 180 с..
4. Грінченко Т.Д. Методика викладання фахових дисциплін. Вінниця, 2020. 204 с.
5. Лобач О.О. Теорія і методика викладання музичних дисциплін у вищих закладах освіти та спеціальних навчальних закладах: Програма курсу до навчального плану підготовки магістрів із спеціальності 8.010103 – «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика». Полтава, 2007. 23 с.
6. Longchamps-Druszkiewiczowa Krystyna. Podręcznik początkowego nauczania gry na fortepianie. Metoda beznutowa. Warszawa: PWM, 2011. 68 s.
7. Martienssen Carl Adolf. Schöpferischer Klavierunterricht. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1954. 253 s.
8. Плахцінська Олена. Перші кроки маленького піаніста. Донотний період навчання. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2016. 76 с.
9. НАКАЗ МОН України від 16.07.2018 № 633 Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення освітніх програм для мистецьких шкіл <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0633734-18#Text>
10. НАКАЗ МОН України від 09.08.2018 № 686 «Про затвердження Положення про мистецьку школу» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>
11. Ніколаї Г.Ю. Генеза системи музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза та її функціонування в Європі // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. № 2, 2009.
12. Прищепя О. П. Основний музичний інструмент (фортепіано). Методичні рекомендації для студентів педагогічних вищих навчальних закладів напряму підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво». Чернігів, 2016.
13. Таран І. М. Робота над музичним твором у процесі навчання гри на фортепіано. Івано-Франківськ: Факел, 2000. 34 с.
14. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи (фортепіано, скрипка, віолончель, арфа, флейта, кларнет, саксофон, ксилофон, труба, бандура, цимбали, гітара, домра, баян, акордеон, електронні клавішні (синтезатор), електрогітара, бас-гітара, ударні, барабани, інші).
15. Wanda Chmielowska. O sztuce nauczania gry na fortepianie. Katowice: Wydawnictwo Akademia Muzyczna w Katowicach, 2010. 225 s.
16. Bach Carl Philipp Emanuel. Der Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen. Berlin, 1753 und 1762.
17. Czerny Ch. Letters to a young lady on the art of playing the pianoforte, fom the earliest rudiments to the highest stage of cultivation: written as an appendix to every school for that instrument; transl. by J. A. Hamilton. London, 1840.